

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7 Issue: 34

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TEK PARTİ YÖNETİCİLERİNİN SÖYLEMİNDE YENİ TOPLUMSAL KİMLİK VE ONUN SEMBOLLERİ

THE NEW SOCIAL IDENTITY AND ITS SYMBOLS IN THE DISCOURSE OF SINGLE PARTY ADMINISTRATORS

Murat TURAN*

Öz

Modern toplumun inşa süreci manasına gelen tek partili dönem, büyük bir dönüşüm evresidir. Bu dönemi Türkiye'nin temel eşik noktası olarak kabul etmek gerekir. Çünkü döneme ait siyasal ve kültürel değerlerin birçoğu sonraki evrede varlığını koruyabilmiştir. Cumhuriyet'le birlikte iktidar, eski rejimden çok farklı olarak toplumsal konularda müdahaleci ve belirleyici bir konum üstlendi. İktidar bir yandan toplumu dönüştürürken bir yandan da ona ait kimlik sembollerini oluşturmaya çalıştı. İktidar, toplumu topyekûn dönüştüren, ortak kültürel bir kimlik oluşturan ve Cumhuriyet toplumunun ideallerini belirleyen tek belirleyici güçtür. Artık toplum, eski rejimdeki gibi sadece denetlenmemekte aynı zamanda büyük bir değişime tabi tutulmaktadır. Bu makalede, tek parti yöneticilerinin bu süreçte yeni toplumsal kimliği nasıl ifade ettikleri ve bu ifadelerde hangi semboller kullandıkları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Tek Parti Dönemi, Vatandaş Yaratmak, Toplumsal Kimlik, Kimlik Sembolleri.

Abstract

The single party period, in which the modern society was largely constructed, was an era of major transformation. This period must be considered as the baseline for Turkey, as the political and cultural values that took root in this period were sustained in later times. With the proclamation of the Republic, the government assumed an intervention based and deterministic approach to social issues, diverging from the policies of previous governments. While transforming society, the government also attempted to formulate symbols of identity for the society. The government became the single determinant of societal transformation, forming a common cultural identity and identifying the ideals of the Republican society. From this point onwards, society was not only subject to surveillance, but also to deep rooted transformation. In this paper, the discourse of administrators of the single party regarding the new social identity and the symbols used in expressing this identity will be examined.

Keywords: Republican Peoples' Party, Single Party Period, Creating Citizens, Social Identity, Symbols of Identity.

Giriş

*"Bir ulusun her üyesi, kendisini ya da kendi temsilini, ulusu için en önemli olan belirli bir simgeyle sabit bir ilişki içinde götür her zaman. Ulusal duygunun sürekliliği, gerektiğinde düzenli olarak tekrarlanmasıyla sağlanır. Bir milletin kendisine ilişkin bilinci ancak ve ancak simgesi değişince değişir."*¹

I. Dünya Harbi'nden sonra Avrupa'da gelişen anti-liberal iktisadî sistemin bir yansıması olarak bütün rejimler içe kapanmaya ve özellikle de 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'yla birlikte kendi gücüne dayanmaya başladılar. Bu yıllar, Türkiye'de ulus-devlet inşa sürecinin yaşandığı döneme karşılık gelir. 1923'ten sonra gerek siyasal gerekse iktisadî manada millî devlet olma gayretinin sürdürülmesi bu süreçle ilişkilidir. Bununla birlikte tek parti döneminde CHP yönetimi, toplumsal kimliğin oluşumunu şekillendiren tek belirleyici güçtür.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilimdalı Doktora Öğrencisi.

¹ Elias Canetti (2012). *Kitle ve İktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.173.

İktidar bir yandan modern dünyanın birikimlerini Türkiye'ye aktarırken bir yandan da yeni toplumsal kimliğin içeriğini oluşturmaya çalıştı.

Yeni vatandaş modeli, her türlü iç ve dış tehdide karşı devletin ve partinin yanında yer alan, yeni rejimin ideallerini benimsemiş karakterde olmalıydı. Batılı anlamda modern bir yapının kurulması ancak eskiye ait kültürel ve sosyal mirasların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabilirdi. İktidar, toplumu dönüştürüp ideale yaklaştırmaya çalışırken önceki rejime ait izleri de olabildiğince azaltmaya çalıştı.

Yeni toplumsal kimliği yaratmaya dönük çalışmaların temelleri 1930'lara kadar kademeli olarak hayata geçirildi. Ancak 1930'lardan sonra yapılan çalışmalara bakıldığında daha köklü ve daha büyük projelerin başlatıldığı görülür. Yapılan bu çalışmaların kapsamını ve içeriğini dünyadan bağımsız düşünmemek gerekir. 1929'de yaşanan ekonomik bunalım tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de önemli tesirler yaptı. Yönetim ile toplum arasında mevcut olan kopukluğun ideolojik olarak çözülmesi ve modern bir toplumsal kimlik inşasına hız verilmesi ve nihayetinde halkevlerinin kurulması bu süreçle ilişkilidir.² Dünyadaki liberal sistemlerin sarsıldığı ve güçlü devlet modellerinin ortaya çıktığı bir evrede kurulan halkevleri, toplumun bütüncül biçimde dönüştürülmesi konusunda önemli bir işlevi yerine getirdi.³

Tek parti yönetimi, toplumu dönüştürme maksadıyla yürüttüğü ulus-devlet oluşturma, sanayileşme ve birey yaratma gibi uygulamaları hayata geçirirken otoriter yöntemler kullandı.⁴ Özellikle de 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'ndan sonra modernleşme için kısa yollar aranmaya başlandı ve bu da otoriter düzenin yerleşmesine neden oldu. Bu tarihlere kadar sürdürülen sosyolojik temelli kimlik çalışmalarının yerini artık antropolojik içerikli çalışmalar aldı. Kökenle alakalı çalışmalar, ulusal kimlik arayışının oluşturulmasında bilimsel veriler sağladığı için önemli görüldü.⁵ Ancak yeni toplumsal kimliğe en fazla şekil veren ve ulus-devlet inşasında başvurulacak temel kavram solidarizm(dayanışma) oldu. İki dünya savaşı arası dönemde tüm dünyada çatışmacı siyasi iklim hakimdi. Solidarist toplum anlayışı tek parti döneminde toplumsal yapının kurgulanışında temel işlev gördü. Ziya Gökalp'in "hak yok vazife var, fert yok cemiyet var" anlayışı solidarist kimlikle hayat buldu.⁶ Yaratılmak istenen modern toplumsal kimlik için gerekli olan temel alt yapı solidarist felsefe sayesinde dolduruldu.

İktidar, bir yandan Cumhuriyet'e geçen bakiyeyi dönüştürmeye çalışmakta bir yandan da kurmaya çalıştığı yeni yapının sürekliliği için çaba harcamaktaydı. Dönüştürülmek istenen neslin birlik ve beraberlik duygusuyla donanmış, dayanışmacı karakterde olması önemliydi. Bunun sağlanması için gerekli olan eğitim alt yapısı "millî terbiye" şeklinde tasarlanıp toplumsallaştırıldı. İdealize edilmiş bu tipteki vatandaş sembolünü, resmî bayramlarda, törenlerde, kutlamalarda, halk kürsülerinde, afişlerde bol miktarda görmek mümkündür.

Yeni Toplumsal Kimliğin Öznesi: Cumhuriyet Vatandaşı

Dünya Harbi sonrasında tüm dünyada kabul gören bir gerçek vardı ki o da güçlü devlet olabilmenin en önemli göstergesi iyi yetişmiş bir nüfusa sahip olabilmektir. Bu yıllar Türkiye açısından hem iktidarın hem de kitlenin büyük dönüşümler yaşadığı evre anlamı taşır. İktidar, bu kitleyi hem nitelik hem de nicelik yönünden dönüştürmek zorundadır. Çünkü tasarlanan modern toplumu inşa etmenin temel yolu eğitilmiş bir nesilden geçmektedir. Cumhuriyet neslinin, modern normlara uygun ancak millî değerlerle "terbiye edilmiş" yapıda olması gerekiyordu. Cumhuriyet bireyinin yaratılması fikri tek parti döneminde iktidar tarafından önemle dile getirildi.

Cumhuriyet vatandaşının yaratılması sürecinde en etkili kişi kuşkusuz Atatürk'tü. Toplumun, modern normlara uygun yetiştirilmesi için hazırlanan "Vatandaş İçin Medenî Bilgiler" kitabının ön yazısı bizzat Atatürk tarafından kaleme alınmakta, takdimi ise İsmet Bey tarafından yapılmaktaydı. Atatürk'ün, eseri "vatan çocuklarını iyi vatandaş olarak yetiştirmek" için tavsiye etmesi eğitimcilerin esere olan yaklaşımını daha en başından belirlemekteydi:

² Anıl Çeçen (2000). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, s.92.

³ Esat Öz (1992). *Türkiye'de Tek-Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945)*, Ankara: Gündoğan Yayınları, s.114.

⁴ Hakkı Uyar (2012). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul: Boyut Yayınları, s.356.

⁵ Zafer Toprak (2012). *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, İstanbul: Doğan Kitap, s.99.

⁶ Zafer Toprak (2013). *Türkiye'de Popülizm 1908-1923*, İstanbul: Doğan Kitap, ss.342-345.

*“Kitaplar yazılırken ve yazıldıktan sonra bizzat alâkadar oldum; bunların, yazılmalarında takip edilen maksatlara hizmet edecek kıymet ve mahiyette olduklarını bilhassa kaydederim.”*⁷

“Vatandaş İçin Medenî Bilgiler” kitabında iktidar erkinin temel referans noktalarından birisi olan “solidarité” veya eski Türkçe’deki karşılığıyla “tesânüd” manasına gelen dayanışmacılık fikri işlenmekte ve yetiştirilecek vatandaşa bağlılık fikrinin yer edinmesi istenmektedir:

*“Tekâmülün gayesi insanları birbirine benzetmektir; dünya birliğe doğru yürümektedir; insanlar arasında sınıf, derece, ahlâk, elbise, dil, ölçü farkı gittikçe azalmaktadır. Tarih, yaşamak kavgasının, ırk, din, hars, terbiye yabancıları arasında olduğunu gösterir. Birliğe doğru da yürüyüş demektir.”*⁸

“Birliğe doğru yürüyüş” düşüncesi, iktidar kadrosu tarafından “sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir kitle” biçimde formüle edilecekti. Kemalist kadronun en önemli isimlerinden biri olan Parti Genel Sekreteri Recep Peker’e göre, yetiştirilmesi ön görülen vatandaş tipi özgür düşünebilen ancak disiplinli hareket edebilmeyi de iyi bilen kişiler olmalıydı:

*“Arkadaşlar gençlik terbiyesine, yığın terbiyesine dokunurken halkı ve gençliği kafasını kullanmadan yat dediğimiz zaman yatar, kalk dediğimiz zaman kalkar, sürüleştirmiş bir yığın haline getirmek istemiyoruz. Öte yandan programımızda disiplin sıkı bir yer almıştır. Her zorlu işin başarılmasında muvaffakiyet temin eden şey disiplindir.”*⁹

Peker’e göre bu “terbiye edilmiş yığınların” birlik içinde yaşamasının en önemli koşulu halkçılık fikrinin yerleşmesiyle başarılabildi:

*“Millet ve milliyet mefhumlarını anlamış vatandaşların kütleleşmesi ancak bu mefhumların halkçılık zihniyeti ile incelenmesi ve saflaşması sayesinde mümkün olur.”*¹⁰

Kitlenin belirli bir çizgide yürüyüşünün sağlanması konusunda parti genel sekreterliğinden parti müfettişlerine kadar bütün hiyerarşik kademelerde aynı tavrı görmek mümkündür. Örneğin parti müfettişlerine düşen vazifelerden birisi yeni toplumsal yapının inşası için gerekli çalışmalara katkı sağlamlarıydı:¹¹

*“Bölgesindeki çocukların ve gençlerin durumları ile meşgul olarak bunların partimizce istenilen vasıflarda yetiştirilip yetiştirilmedikleri tesbit ve yetiştirme kâfi değilse o bölgede neler yapılabileceği hakkında Umumi İdare Heyetini aydınlatmak...”*¹²

İktidar, yaratmak istediği vatandaşı “beden terbiyesi” yoluyla eğitmek istiyordu. İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde bu konu tüm ülke yöneticilerinin üzerinde önemle durdukları mesele oldu. Bu dönemde neslin sağlıklı ve “terbiye edilmiş” olması bir yurt vazifesi derecesinde önem taşıyordu. Kuvvetli toplum, ancak iyi yetişmiş bir gençlikle kurulabilirdi. “Beden terbiyesi” konusu CHP’nin 1935 tarihli parti programında şöyle yer buldu:

“Türk gençliğinin başı, onları temiz bir ahlâk, yüksek bir yurd ve inkılâb aşkı içinde toplayacak millî bir teşkilâta bağlanacaktır. Bütün Türk gençliğine neşe ve sıhhatlerini, nefse ve millete inanlarını

⁷ Yurt Bilgisi Notlarından, *Vatandaş İçin Medenî Bilgiler, I. Kitap, Afet, Musiki Muallim Mektebi Yurtbilgisi ve Tarih Muallimi* (1931). İstanbul: Devlet Matbaası, ss.1-2. İki cilt halinde basılan kitabın birinci cildi Afet İnan ikinci cildi ise Recep Peker tarafından düzenlendi.

⁸ Yurt Bilgisi Notlarından, *Vatandaş İçin Medenî Bilgiler, I. Kitap, Afet, Musiki Muallim Mektebi Yurtbilgisi ve Tarih Muallimi*, s.99.

⁹ 9 Mayıs 1935 Devrim Partisi Kongresinde Genel Sekreter Recep Peker’in Söylevi, T.C. İzmir Vilayeti, Köy Bürosu Yayın Serisi 16 (1935), İstanbul: Dereli Basımevi, ss.25,27; C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayında R. Peker’in Söylevi, 13.V.1935. (1935), Ankara.

¹⁰ C.H.F. Programının İzahı, (Fırka Kâtibiumumisi B.R.Peker tarafından 16 Teşrinievvel 1931 tarihinde İstanbul Darülfünunu konferans salonunda konferans olarak, teşrih edilmiştir. Bu Konferansın basılarak teşkilâta tevzi edilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi Fırka gurubununun 31-10-1931 tarihli içtimaında karar verilmiştir.), Ankara: Ulus Matbaası, s.7.

¹¹ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, 1 İkincikânun 1936’dan 30 Haziran 1936 tarihine kadar, Cilt:8, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1936). Ankara: Ulus Basımevi, s.36.

¹² C.H.P. Teftiş Talimatnamesi, Umumi İdare Heyeti tarafından hazırlanmış ve 30 Temmuz 1943 tarihinde Parti Genel Başkanlık divanınca tasdik edilmiştir (1943). Ankara: Sümer Matbaası, s.5. 1930’larda “inkılâbın ideolojisini yaratmak” için girişimde bulunan Kadro dergisinin kurucularından olan Şevket Süreyya, yönetici kadroyla aynı doğrultuda fikirler ileri sürüyordu: “Türk inkılâbı kendi kahramanını verdiği gibi, kendi kadrosunu ve neslini de yaratmalıdır. Bugünkü inkılâp rehberlerinin bu büyük eserlerini, inkılâbın prensiplerini kendine ahlâk edinmemiş ve memleketi yaşatmak ve ilerletmek davaları içinde pişmemiş ve yetişmemiş havaî teşkilâtsız bir nesle emanet etmeyi tehlikeli bulacakları aşikârdır.”, Şevket Süreyya (1932). *İnkılâp ve Kadro (İnkılâbın İdeolojisi)*, Kadro Serisinden:1, Ankara, ss.64, 153, 162.

besleyecek beden terbiyesi verecek ve gençlik, inkılâbî ve bütün istiklâl şartlarile yurdu müdafaa etmeği en üstün vazife tanıyan ve bu vazifeyi yerine getirmek uğrunda her varlığın fedasına hazır tutan bir zihniyetle yetiştirilecektir. Bu ana terbiyenin tam netice vermesi için Türk gençliğinin bir yandan düşünme, karar verme ve teşebbüs alma gibi yüksek muvaffakiyet hassaları inkişaf ettirilecek ve öte yandan gençlik her zorlu işin başarılmasında tek unsur olarak sıkı disiplinin tesiri altında çalıştırılacaktır...

Mekteplerde, devlet müesseselerinde ve hususî müesseseler ve fabrikalarda bulunanlar arasında yaşlarına göre herkesin beden terbiyesile meşgul olması mecburiyet altına alınacaktır. Spor ve beden terbiyesi için lüzumu olan saha ve kurumlar meydana getirilecektir. Sahaları teminde hususî idare ve belediyeler bilhassa alâkalandırılacaktır.”¹³

İktidarın, bu konudaki yaklaşımın en somut göstergesi Halkevlerinde bulunan spor şubelerinin çalışmalarıydı. Halkevleri Öğreneği’nde yer alan “spor şubesinin amaçları” isimli bölümde şu ifadelerle yer verilir:

“Spor ve bütün beden hareketleri gençlik eğitiminin ve ulusal eğitimin vazgeçilemeyecek özgül ve önemli örneğidir. Bu sebeple Türk Gençliğinde ve Türk halkında spor ve beden hareketlerine sevgi ve ilgi uyandırmalı, bunları bir kütle hareketi, ulusal bir kınav haline getirmelidir... Bu günün spor anlamı bedeni güzelleştirecek, geliştirecek ve ırde, nefse güven gibi ruhiğ sıfatları yükseltecek bir kınavdır.”¹⁴

“Beden terbiyesi” çalışmalarının bir kanun halinde yasallık kazanması hakkında TBMM’de söz alan Dahiliye Vekili Şükrü Kaya konunun önemini şöyle vurguluyordu:

“Her rejim kendine lâıyk bir vatandaş tipi bulmuştur ve onu arar. İstibdat rejiminin vatandaşının tipi malûmdur. Bizim Atatürk rejiminin, Kemalist inkılâbının rejiminin adamı güzel vücutlu, sağlam düşünceli, cesur, vakur, hakkını ve fikrini her yerde müdafaa eder, neşeli ve ciddi olmaktan ibarettir. Bizim aradığımız budur.”¹⁵

“Devletleştirilmiş olan beden terbiyesi işi” daha sonra kanun yoluyla yasallık kazandı:¹⁶

“Madde 1- Yurddaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılâbî amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadile Başvekâlete bağlı ve hükmi şahsiyeti haiz bir Beden terbiyesi genel direktörlüğü kurulmuştur.”¹⁷

Tek parti döneminde iktidar, oluşturmaya çalıştığı yeni toplumsal kimliğin ihtiyacı olan bireyin yetiştirilmesi konusunu da ele aldı. Bu yeni toplumsal kimliğe ait olması düşünülen bireyler eğitim görmüş ve Cumhuriyet değerlerine göre yetiştirilmiş bireyler olmalıydı. Fikren ve bedenen dönüşüme uğrayan toplum, “terbiye edilmiş” bir kimlik olarak sembolize edildi.

Yeni Toplumsal Mekânın Temsili: Halkevleri

Yeni toplumsal kimliğin inşasında ve bunun topluma aktarılması noktasında halkevlerinin katkısı büyüktür. Halkevleri, parti ve devlet yapısı olarak tasarlanırken, yeni rejimin temsilini de sağlıyordu. Halkevleri kendi varlıkları ile ulus-devleti temsil ederken yeni devlete ait işaret ve sembollerin taşıyıcısı konumunu da üstlendi.¹⁸ Bu yıllarda her alanda olduğu gibi mimarlık alanında da etkili olan düşünce, ülkenin ve ulusun yeni rejime uygun olarak inşa edilmesi gerektiğiydi. Halkevlerine, diğer birçok kurumun yanı sıra önemli bir misyon yüklendi ve Cumhuriyet ideolojisiyle de örtüşen bir özellik verildi. Böylelikle halkevleri hem Cumhuriyeti hem de modern toplumu temsil eden ana sembollerden biri oldu.¹⁹

¹³ C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası, 9-16 Mayıs 1935. (1935), Ankara: Ulus Basımevi, ss.72-73.

¹⁴ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, Genyönkurul Tarafından Hazırlanmış Genbaşkurca Kabul Edilmiştir. (1938), Ankara: Recep Uluoğlu Basımevi, s.12.

¹⁵ C.H.P. 1- T.B.M.M. sinin 29/6/938 Çarşamba toplantısında Beden Terbiyesi kanunu projesinin müzakeresi münasebetile Dahiliye Vekili C.H.P. Genel Sekreteri Ş.Kaya’nın Söylevi., 2- T.B.M.M sinin 29/6/938 Çarşamba toplantısında kabul edilen Beden Terbiyesi kanunu, Ankara: Recep Uluoğlu Basımevi, s.9.

¹⁶ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi.(1940), Ankara: Zerbamat Basımevi, ss.15-16.

¹⁷ C.H.P. 1- T.B.M.M. sinin 29/6/938 Çarşamba toplantısında Beden Terbiyesi kanunu projesinin müzakeresi münasebetile Dahiliye Vekili C.H.P. Genel Sekreteri Ş.Kaya’nın Söylevi., 2- T.B.M.M sinin 29/6/938 Çarşamba toplantısında kabul edilen Beden Terbiyesi kanunu, s.11.

¹⁸ Neşe Gurallar Yeşilkaya (1999). Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.187-188.

¹⁹ Ayşe Durukan, Türkân Ulusu Uraz (2008). “Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevleri Binaları”, İTÜ Dergisi, Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt:7, Sayı:1, s.40.

Atatürk'e göre, "partinin halkevleri yoluyla bütün yurttaşlara kucağını açması vatanda sosyal ve kültürel devrim" yaratmaktaydı.²⁰ Halkevlerinin "kendilerine çizilen yollarda hızla ve verimle ilerlemesini her zaman kolaylaştırmak, gözden geçirmek, teşvik ve müzaheretini geciktirmeden göstermek" gerekiyordu.²¹ "Derli toplu bir gençlik" yetiştirilmeliydi. Cumhuriyet bireyi "halkı bilen, anlayan, isteyeceğini bilen ve istemesini bilen ve söyleyen faal dimağlı kültürel bir eleman" olmalıydı.²² Halkevleri bu sürecin en önemli aktörüydü ve iktidarın yetiştirmeye düşündüğü bireylere destek veren birimlerdi:

*"Ulusal birliğin gelişmesinde ve yayılmasına hız verecektik. Milleti sade klâsik irfan usullerinin eline bırakıp beklemeğe sabrımız yoktu. Bir yandan resmi kültür müesseselerinin yaptığını âcîl ve inkılâpçı tedbirler alarak bir yandan da halk teşkilâtıyla yapmağa mecburduk... Derli toplu, teşkilâtli bir gençliğe malik olmak, genç istidat ve kıymetler yetiştirmek, gençleri her bakımdan hayata hazırlayacak müesseseler kurmak icab ediyordu."*²³

İktidar, ülkeden büyük dönüşümler yaratmada başarılı olmuştu ancak yapılanların toplumdaki karşılığının pekiştirilmesi gerekiyordu:

*"Cumhuriyet Halk Fırkasının yaptığı büyük inkılâbın benliğine sindirilmesi lâzımdı. İnkılâp en derin manasiyle bütün varlığımızı yeni bir hayata ve yeni bir istikamete götürüyordu. Bu yeni görüşü halka telkin ederek yeni zamanın anlayışına göre milleti tek tek fertler halinden çıkararak onları görüş, anlayış ve yapıda bir birlik haline sokmak ve onun iç varlığını inkişaf ettirmek ve benliğinin derinliklerinde kaynayan emsalsiz kıymetleri meydana çıkarmak vazife idi. Fırkanın görüşüne göre milletimizin hususî vasıflarına uyacak yollardan yürüyerek her derecedeki resmî tahsis dışında onu bir halk terbiyesi ile yükseltmek elzemdi."*²⁴

Birlik vasfı kazanan kitlenin "kuvvetli bir kütle" haline gelmesin de en önemli vasıta halkevleriydi. Halkevlerinin kurulma amacı incelendiğinde iktidarın kitleye hem daha çabuk ulaşmayı hem de aracı kullanmadan doğrudan tesir etmeye çalıştığı görülür:

*"Halkevlerinin bütün vatandaşları birbirine kaynaştırarak ve gençleri yetiştirerek Milleti kuvvetli bir kütle haline getirmek vazifesini aldığına göre mümkün olduğu kadar çok vatandaşa vazife vermek ve istidatlı zekâları iş başına sürmek ehemmiyetli bir vazifedir."*²⁵

Başvekil İsmet Bey'in halkevlerinin kurulma sebebini dile getirdiği konuşmasında iktidarın halka ulaşma konusunda kullanabileceği en uygun vasıtanın olduğunu dile şöyle dile getirir:

*"Halkevleri, halkla temas edip fikirlerimizi, programlarımızı anlatmak için en amelî, kıymetli vasıtaadır... Halkevleri, Fırkanın idaresi altında bütün halka kültür, ilim prensiplerini anlatacak bir müessesedir."*²⁶

Kitlenin yetiştirilmesi için bir önceki rejime ait kültürel mirasların ortadan kaldırılması gerekiyordu. Bunun için halkevlerinin bu konuda daha çok çalışması gerekiyordu:

*"Tarihe geçmiş kurumların cemiyet yapısının en derin tabakalarına kadar işlemiş köklerini sökmek, cumhuriyet ve devrim esaslarını bütün ruhlara ve fikirlere egemen kutsal insan şartları halinde perçinlemek ödev ve yükümü karşısında."*²⁷

Toplumu ideale yakınlaştırma çalışmalarında kitleye önderlik edecek kişilere de ihtiyaç vardı. Bu kişilerin bulunup değerlendirilmesi konusu da halkevlerinin görevleri arasındaydı:

"Memleketin her köşesinde çalışma, yetişme, yeni ve güzel bir şeyler yapma iştiyakı ile çırpınan veya bu deoreyi muhitinde bu duygularını ve ihtiraslarını tatmin edecek bir müessese bulamayacağı için

²⁰ C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultayında Genel Başkan Kamâl Atatürk'ün Söylevi (1935), Ankara: Bilecik Halkevi Basımevi, s.11.

²¹ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, İkincikânun 1937'den 30 Haziran 1937 tarihine kadar, Cilt:10, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1937), Ankara: Ulus Basımevi, ss.7-8.

²² Dahiliye Vekili ve C.H.P. Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın Halkevlerinin 6 ncı yıl dönümü olan 20 Şubat 1938 de Ankara Halkevinde verdiği Nutuk (1938), Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, s.6.

²³ Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda nasıl Çalıştı, Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi, ss.2-3.

²⁴ On Yıl 1923-1933 (1933), Ankara: Hakimiyeti Milliye Basımevi, s.17; Onbeşinci Yıl Kitabı, Cumhuriyet Halk Partisi, s.15.

²⁵ Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibumumiliğinin Fırka Teşkilâtına Umumî Tebligatından Halkevlerini Alâkadar Eden Kısım, Ağustos 1931'den Kânunuevvel 1932 nihayetine kadar, Cilt:1, (Hizmete mahsustur. Halkevleri bürolarında kullanılacaktır.) (1933) Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, s.20.

²⁶ İsmet Paşanın Şi'ası ve İçtimaî Nutukları 1920-1933 (1933), Ankara: Başvekil Matbaası, s.422.

²⁷ C.H.P. Halkevleri Öğreneği, Genyönkurul tarafından hazırlanmış Genbaşkurca kabul edilmiştir, s.4.

evvelce geçirerek küskiün ve avare, başka vadilere sapmış olan onbeş-yirmi aydın ve seçkin eleman muhakkak vardır. Başarının başı, bunları bulup meydana çıkarmak, ellerinden tutup halkevinin çatısı altına getirebilmektir.”²⁸

Sembol anlatımların en önemli elemanlarından biri halkevlerinin bünyesinde yer alan Temsil Şubeleri’ydi. Bu birimler, halkevlerinin kuruluşundan itibaren her yıl artan sayıda temsili sahneye koydular.²⁹ Halkevlerindeki bütün çalışmalar, Parti Genel Sekreterliği tarafından sıkı bir denetime tutuldu. Öyle ki halkevlerinin çalışmama gibi tercihleri olamazdı. Çünkü bütün halkevlerine ait çalışma raporları mukayeseli biçimde listelenip kamuoyuna teşhir edilebiliyordu. Parti Genel Sekreterliği’ne ait aşağıdaki yazışma bu konuyla ilgilidir:

“209 Halkevi Başkanlığına... Son altı aylık raporunuz, neşriyatınız, cetvelleriniz ve eviniz hakkındaki teftiş raporu bir arada incelendi. Aynı şartları haiz muhit Halkevlere ile mukayeseler yapıldı. Evinizin çalışmalarını Halkevlerinin yıldönümü dolayısıyla ‘Ulus’ gazetesinin 19 Şubat 1938 tarihli ilâvesinde tebarüz ettirilmiş göreceksiniz.”³⁰

Halkevlere hem yeni toplumsal kimliğin oluşumuna yaptığı katkıyla hem de sahip olduğu mekânsal görüntünün temsiliyle önemli bir fonksiyonu karşılamaktaydı. Cumhuriyet kuşağının sahip olması gereken kimlik modelleri buradaki şubeler tarafından somutlaştırılmaya çalışıldı.

Birlik İçinde Toplum

Bu dönemde, “yabancı dış mihraklar, kökü dışarıda cereyanlar” gibi her türlü iç ve dış tehdiye karşı devletin yanında yer alacak, yurdunu seven, partinin ideallerini benimsemiş vatandaşın yetiştirilmesi istendi. Parti Genel Sekreteri Recep Peker’e göre Türkiye’deki vatandaşlar “ulusçuluk bağı” sayesinde yabancı ideolojilerden korunmaktaydı:

“Coğrafya bakımından Türkiye dünya içinde öyle bir vaziyettedir ki şimalden, cenuptan, doğudan, batıdan her taraftan, her çeşit rüzgârlar bizim üzerimizden geçer. Yurdumuz için coğrafi bakımdan bu her cereyana maruz kalış hali, fikir politika propagandaları bakımından da aynıdır. Anarşist, marksist, faşist, hilafetçilik ve beynelmînelcilik propagandaları ve buna benzer bir çok propagandalar hep üstümüzden geçer. Bütün bunlar karşısında Türkiye ancak sıkı bir ulusçuluk imanına sarılmış olmaktadır ki biri ötekini besleyen zehirli cereyanlara karşı kendini koruyabilsin.”³¹

“Bir takım kötü ruhlu insanların fena propagandaları”na karşı dikkatli olunması gerektiği parti yönetimi tarafından idarecilere de telkin edildi:

“...Umumî Müfettiş ve Vali arkadaşarımdan bu gibi zehirleyici propagandaları önlemek için yukarıda işaret olunan realitelerin halkımızın arasında yayılmasını temin edecek bütün vasıtaları kullanmaları ve halka bu vaziyeti açıkça anlatmalarını ve bütün Halkevlerinden ve Parti vasıtalarından azamî istifade etmelerini ehemmiyetle rica ederim.”³²

Dünya 1944’de ikinci büyük savaşını yaşarken, CHP Genel Sekreterliği “bizi bir takımları sağ bir takımları da sol diye anlamak istiyorlar” biçiminde bir genel yanışın altını çiziyor ve birlik çağrısında bulunuyordu:

“Bir zamanlar Arap kültürünü sevmiş ve üstün tutmuş, ona karşı kendini aşağı görmüş insanların yüz yıllarca yaptıkları propagandanın memleketimize eyilik ve uyanıklık getirmemiş olduğunu herkes bilir. Bu ruhu taşıyan adamlar ne ise bugün de başkalarını bize karşı yüksek tutup, bizi onlar karşısında aşağı gösterip ortalığa yesi ve bezginlik yaymak isteyenler de aynıdır... Bu fikirlerle mücadele önemli sayılmalıdır.”³³

²⁸ 1937 Yıldönümü Broşürü, Geçen Yılda Halkevlere Nasıl Çalıştı?, Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, s.2.

²⁹ C.H.P. nin 36 ncı Yıl dönümünde Devrimlere Bir Bakış, İstanbul: C.H.P. İstanbul İl Gençlik Kolu Yayınları: 4, s.15.

³⁰ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, Halkevlerini ilgilendiren kısım, İkincikânun 1938’den 30 Haziran 1938 tarihine kadar, Cilt:12, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Halkevi bürolarında kullanılacaktır.) (1938), Ankara: Ulus Basımevi, s.52.

³¹ 9 Mayıs 1935 Devrim Partisi Kongresinde Genelsekreter Recep Peker’in Söylevi, s.7.

³² Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Temmuz 1938’den 31 Birincikânun 1938 tarihine kadar, Cilt: 13, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1940), Ankara: Zerbamat Basımevi, ss.56-57.

³³ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebligatı, 1 Ocak 1944’den 1 Ocak 1945 tarihine kadar, Cilt:21, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1945), Ankara: ss.44-45.

Yeni toplumsal kimliğin oluşturulmaya çalışıldığı bu dönemde “gençliğe komünistlik fikri aşılacağı ve bu gibi yabancı ve yalancı telakkilerin telkinlerinde müessir olduğu anlaşılan” bazı yayınların halkevleri kütüphanelerinde yer almaması gerektiği parti yönetimi tarafından özellikle istendi:

“Alelûmum millî ve realist görüşler dışında kalan, dini mahiyette olan hurafeleri geri ve reaksiyoner zihniyeti yaymaya yeltenen bedbinlik telkin eden, cinayet ve intihar gibi vakaları tasvir eden eserlerin Halkevi kitapsaraylarında yeri olmamak lâzımdır.”³⁴

Eğer ki bu yayınlar kütüphanede yer alıyorsa mutlaka Ankara’ya gönderilmeliydi:

“Halkevi muhitlerine bu çeşit eserlerin gireceğini tahmin etmemekle beraber şayet her hangi bir yanlışlıkla kütüphanenize bu eserler girmiş bulunuyorsa Kütüphane kütüğünden kaydının silinerek derhal buraya gönderilmesini rica ederim.”³⁵

Bu yasaklı yayınların bazılarının sahipleri Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcım, Sabiha Zekeriya ve Haydar Rifat gibi isimlerdi. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta yazarların değil yayınların yasaklı olmasıydı. Haydar Rifat’ın “Sosyalizm” ve “Leninin Mezhebi” adlı kitapları yasaklı kitaplar listesinde yer alırken aynı yazarın “Demokrat” ve “Iskender” isimli kitapları bizzat parti tarafından satın alınıp halkevi kütüphanelerine gönderilebiliyordu.³⁶

İki dünya savaşı arası dönem aynı zamanda ideolojik ayırımların kesinlik kazandığı bir dönemdir. Bu yıllarda bütün iktidarlar, toplumun ancak kendi belirledikleri ilkelere göre hareket eden ve dış müdahaleye kapalı bir özgünlükte olmalarını istedi. Güçlü devlet ve toplumun ancak bu şekilde inşa edileceği tasavvur edildi. Bu öngörü Türkiye’deki iktidar erki içinde söz konusuydu.

İdeal Kimliğin Yalın İfadesi: Propaganda Afişleri

1930’larda toplumun bütününe tek bir fikir doğrultusunda harekete geçirmek, tek bir partinin çizdiği ideolojiyle yürütmek, resmi törenler düzenlemek ve sürekli yinelenen sloganlar kullanmak gibi unsurlar tüm tek partili rejimlerin ortak özellikleriydi. Türkiye özelindeki tek partinin otoriter ve merkezîyetçi özelliklere sahip olduğu kabul edilebilir ancak totaliter rejimlerde amaç olarak uygulanan “toplumu teslim almak” fikri yer almaz. Türkiye örneğindeki tek parti yönetiminde yoğun bir devlet bürokrasisi etkilidir. Ancak burada sıkı ordu disiplini derecesinde politik örgütlenmelerin yer almadığı rahatlıkla söylenebilir.

1931’in ortalarında parti yönetimindeki iş bölümünde yeni bir düzenlemeye gidildi ve 13 birim oluşturuldu. “Umumî İdare Heyeti’ni teşkil eden âzadan her birinin ayrı bir vazife ile bizzat ve filen iştiğal etmesini icap ettiren bir iş bölümü” meydana getirildi.³⁷ Oluşturulan bürolar A, B, C, D biçiminde tasniflendi. B grubunun bünyesinde yer alan 5, 6, 7 ve 8 numaralı büroların görevleri “millî kültür, ilmî hareketler ve bu mevzuda neşriyat, halk dersaneleri, okuma yazma, halk hatipleri, matbuat, fırka neşriyatı, fırka programının teşrihi, propaganda” gibi konuları içermektedir. 1930’ların ve 1940’ların Türkiye’inde yeni toplumsal kimliğe renk veren tonlar bu bürolarda hazırlandı.

Görselliğin önemli olduğu bu dönemde, propaganda içerikli sloganlar ve vecizeler ön planda tutulmaktaydı. Afişlerden bazıları şöyledir:

“Türk genci! Gazi Cumhuriyeti sana emanet etti.

İnkılâbı seven, yayar.

Dayan başarırısın.

³⁴ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, Halkevlerini ilgilendiren kısım, İnkincikânun 1938’den 30 Haziran 1938 tarihine kadar, Cilt:12, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Halkevi bürolarında kullanılacaktır.) (1938), Ankara: Ulus Basımevi, s.92.

³⁵ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, Halkevlerini ilgilendiren kısım, İnkincikânun 1938’den 30 Haziran 1938 tarihine kadar, Cilt:12, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Halkevi bürolarında kullanılacaktır.) (1938), Ankara: Ulus Basımevi, ss.58-59.

³⁶ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, Halkevlerini ilgilendiren kısım, İnkincikânun 1938’den 30 Haziran 1938 tarihine kadar, Cilt:12, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Halkevi bürolarında kullanılacaktır.) (1938), Ankara: Ulus Basımevi, s.63.

³⁷ Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiümumiliğinin F. Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Mayıs 1931’den Birincikânun 1932 nihayetine kadar, Cilt:1, (Mahremdir. Hizmete mahsustur. Fırka bürolarında kullanılacaktır.) (1933), Ankara: Hakimiyeti Millîye Matbaası, ss.17-18.

Dünü unutma bugünü iyi anlarsın.

Ülkümüze son yoktur.

Türk inkılâbı dinlenmeyen bir irade, zapt edilmeyen bir heyecan, yetişilmeyen bir sür'attir.

Kendine güven, millete inan.

Büyük işleri büyük millet yapar.

Türk çocuğu! Senin için yaşıyoruz.

Daima eyiye güzele doğruya.”³⁸

Özellikle de Cumhuriyet'in Onuncu Yılı için yapılacak kutlamalar için hazırlanan afişler daha sonraki kutlamalarda da kullanıldı. 1940'lara yaklaşıldığında kültürel kimliğin sunum elemanlarından biri olan afişlerin kullanılmasına devam edildiği görülür. Şöyle ki:

“Partice intihap dolayısıyla tesbit ettiğimiz ve hazırladığımız dövizleri bağlı olarak yolluyoruz. Bunları; vilayetinizde gazete ve mecmua gibi neşir vasıtalarınız varsa, münasip yerlerine, büyük harflerle koydurarak peyderpey neşretmenizi ve hoparlör tesisatınız varsa akşamları ve gündüzleri yaptığımız neşriyat arasında keza kısım kısım okumanızı ve intihabın devam ettiği müddetçe intihap sandıklarının bulunduğu meydanlarda münasip yerlere iri harflerle kâğıt veya bez üstüne yazarak astırmanızı hulasa mahallî mümkün olan vasitalardan istifade ederek halka okutmanızın veya dinletmenizizin teminini rica eder, saygılarımı sunarım.

İnkılâpçı, inkılâp partisinin kadrosunda yer alır.

Ulusa hizmet yolunda bütün varlığı ile çalışmak Cümhuriyet Halk Partisi üyelerinin bozulmaz andıdır.

İrade ve hakimiyetin kaynağı Millettir.

Bu irade ve Hakimiyetin, Devletin Vatandaşa, Vatandaşın Devlete karşılıklı vazifelerinin hakkiyle ifasını tanzim yolunda kullanılması Cümhuriyet Halk Partisinin büyük esasıdır.”³⁹

19 Mayıs Bayramı'nda asılacak levhalar ise şöyledir:

“Türk öğün, çalış, güven.

19 Mayıs güven, sevinç, hareket günüdür.

Doğru insan dik yürür.

Vücudunu ve kafanı işlet.

Nerede hareket orada bereket.

Dedikodu yapma spor yap.

Sporcu çirkinin, kirlinin ve kötünün düşmanıdır.

Güzel insan iyi insandır.

En büyük servetimiz vücudumuzdur.

Sağlam vücut-sağlam kafa, güzel insan.

Güzelliğin iki şartı: neşe ve hareket.

Şen ol: genç kalırsın.

Sihhat en büyük saadettir.

Güneşin girmedığı yere doktor girer.

Sihhatini seveceksin, vatanını seveceksin, işini seveceksin, tabiatı seveceksin.

Spor gençliğin tilsimidir.

Vücudu güzel tutmamak ayıp işlemektir.

Gençlikten ihtiyarlığa sağlık saklamalıdır.

Genç bir baş ancak dinç omuzlar üzerinde durabilir.

Göze güzel görünmeyeni gönül çekmez.

Dik dur doğru konuş.

Kendini koruyan neslini korur.

Sağlam vücutta sağlam kafa.

³⁸ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, İkinci Kânun 1935'den 16 Mayıs 1935'e kadar, Cilt:6, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1935), Ankara: Ulus Basımevi, ss.15-17.

³⁹ Cümhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumi Tebligatı, İkincikânun 1939'dan 30 Haziran 1939 tarihine kadar, Cilt:14, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1940), Ankara: Zerbamat Basımevi, ss.167-172.

Gençliğinde dik duranın ihtiyarlukta beli bükülmez.
Özü sözü doğru ol.
Güzelliğin temeli sağlıktır.
Her yaşta hareket.
Kendine bak.
Gövde kafayı yaşatır, kafa gövdeyi işletir.
Her yaşta spor yapanın başı vücuduna yük olmaz.
Temiz yürek, doğru söz, güzel vücut.
Yürü, koş, atla, güreş, pinekleme!
Şen ol çevik ol.”⁴⁰

Bu sade ifadeler sadece afişlerde değil aynı zamanda resmî yayınlarda da geniş yer bulmaktaydı. Örneğin halkevlerinin çalışmalarını içeren bir yayında şu vecizelere yer verildiği görülür:

“Işık taşıyan ve ışığa koşan millet.
Yürüyen inkılâb.
Gayeye varacağız.
Merasim kaygısı yok.
Kanaat yok hamle var.
Millet kültür seferberliğinde.
Konuşmalı ve konuşurmalıyız.
Konuşan insan: işleyen demir.
Ha haksız yürümek ha halksız yürümek.
Bir ağızdan terennüm eden onbinler.
Hazır elemana konmak değil; eleman yaratmak.
İdealist engel tanımaz.
İşin fantezisinde değil esastayız.
Seçkin tekler değil, gürbüz yüzbinler.
Seyyah merakıyla belki, fakat inkılâpçı gayretiyle”⁴¹

Kitleye yönelik propaganda söylemleri sadece yazılı metinlerle değil aynı zamanda konferans yoluyla da sağlanıyordu. Konferanslarda ağırlıklı olarak Cumhuriyet rejiminin, toplumu nerden alıp nereye getirdiği işlenirken esas olarak “betbinliği izale edecek ve halkın devlete, hükûmete, fırkaya nihayet kendi nefsine itimadını artıracak” yöndeki konuşmalardan oluşmaktaydı.⁴² Öte yandan içinden geçilen süreçlerin özellikleri konferansların içeriğine yansiyabiliyordu. Parti yönetimi, II. Dünya Savaşı sürecinde verilen konferanslarda Türkiye’nin savaşın dışında kalma konusunda gösterdiği çabanın konu edilmesi isteniyordu:

“Bilhassa son dört yıldır, dünyayı kasıp kavuran emsalsiz harp kasırgası ortasındaki dinç ve kuvvetli duruşumuzu değişmez Genel Başkanımız Millî Şefimiz etrafında kurduğumuz ‘Millî Birlik’e borçlu bulunduğumuzu belirtici... Harp dışı ve tarafsız kalmanın tek vasıtası olan muazzam bir orduyu silâh başında tutmanın ve bu ordunun işesini ve hadsiz hesapsız ihtiyaçlarını temin etmenin ne büyük fedakârlıklara mütevakkıf olduğunu hatırlatmak konferanslarımızın üzerinde ehemmiyetle duracakları bir mevzudur.”⁴³

Belediye seçimleriyle alakalı olarak yapılacak propagandaların konusu olarak “yurttaşın belediye seçimine iştirâk hususundaki millî, medeni ve siyasi hak ve vazifeleri”nin anlatılması isteniyordu. Vasıtalar ise gazeteler, parti ve halkevlerinin bütün yayın vasıtaları

⁴⁰ C.H.P. 1- T.B.M.M. sinin 29/6/938 Çarşamba toplantısında Beden Terbiyesi kanunu projesinin müzakeresi münasebetile Dahiliye Vekili C.H.P. Genel Sekreteri Ş.Kaya’nın Söylevi., 2- T.B.M.M sinin 29/6/938 Çarşamba toplantısında kabul edilen Beden Terbiyesi kanunu, Ankara: Recep Ulusoglu Basımevi, ss.7-8.

⁴¹ Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda nasıl Çalıştı, ss.2-122.

⁴² Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiumumiliğinin F. Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Mayıs 1931’den Birincikânun 1932 nihayetine kadar, Cilt:1, (Mahremdir. Hizmete mahsustur. Fırka bürolarında kullanılacaktır.) (1933), Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, s.56.

⁴³ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebligatı, İkincikânun 1942’den 31 İlk Kânun 1943 tarihine kadar, Cilt:20, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1944), Ankara, ss.63-64.

olacaktı. Konferansların verileceği yerler, parti ve halkevleri salonları, şehrin ve kasabanın bu maksat için elverişli mektep, sinema, tiyatro, spor kulüpleri, hayır cemiyetleri olabilirdi. Yazı ve söz için istifade edilecek kişiler, yazı için partili gazeteciler, söz için partili halk hatipleri olacaktı.⁴⁴ Bu süreçte partinin, Cumhuriyet'in Onuncu Yılı'yla alakalı olarak yayınladığı "On Yıl 1923-1933" adlı kitap, resmi vazife sahipleri dışında bayram günlerinde serbest kürsülerden söz söyleyeceklerin, kışlalarda askerlere, okullarda öğrenciye, fabrikada işçiye konferanslar verecek olanlar için bir rehber eserdi.⁴⁵

Bu dönemde düzenlenen resmî bayramlarda, törenlerde, kutlamalarda, afişlerde, pankartlarda bir tür ideal, disiplinli vatandaş sembolünün yaratıldığı görülmektedir. Cumhuriyet Türkiye'sinde vatandaş demek çalışkan, temiz, sağlıklı, dürüst, adaletli, donanımlı ve modern olmak demektir. Bu semboller her fırsatta dile getirilip yinelenmeye çalışıldı.

Parti İlkelerini Topluma Aktarma Vasıtası: Törenler ve Bayramlar

Görselliğin en doruk noktasına çıktığı törenlere/bayramlara ağırlık verilmesi sadece Türkiye tek partisine özgü bir şey değildi çağdaşlarında da önemseniyordu. Her ne kadar tüm rejimlerde bu yönde bir çalışma mevcutsa da iktidara göre "Türk Cumhuriyeti'nin tesit etmekte olduğu millî bayramlar kadar bir millet tarafından hak edilmiş bayram az bulunur"⁴⁶ Bu törenlerde partinin temel dünya görüşünü ifade eden ilkelerin görselliğe taşındığı görülür. Cumhuriyet bireyinin bu ilkelerle özdeşleşmesi ve bütünlük içerisinde davranması istenmektedir.

1930'lara gelindiğinde hedef tayin edilen yeni toplumsal kimliğin inşası konusunda oldukça ilerlendiği görülür. Ancak bu yeterli değildir. Partinin temel prensiplerinin toplum tarafından benimsenmesi gerekiyordu. Bunu en kısa yoldan topluma aktarma yolu elbette ki eğitim kurumlarının kullandığı araçların içeriğine müdahale edilmesiyle sağlanabilirdi. Böylece cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci çocukların yetiştirilmesi amaçlandı.⁴⁷

Bu dönemde Cumhuriyet'in Onuncu Yılı'na ve bununla ilgili kutlamalara farklı bir anlam atfedilmekteydi. Öyle ki yapılacak törenlerde kullanılmak üzere partiyi temsil eden Altı Ok'lu bayrak koleksiyonu hazırlandı. Altı Ok'lu bayrağın hangi sembolleri ihtiva ettiği şöyle açıklandı:

"Altı ok Fırkanın ana vasfını temsil eder. Milleti yükseltmek için fırkanın ruhunda kaynayan hızın ve ileriliğin gösterilmesi fikri fırka işareti olarak okların kabul edilmesinde esas olmuştur. Türürlü türürlü ok şekilleri vardır. Fırka bayrağında çizilen oklar millî müzemizce yaptırılan tetkiklerde seçilen Türk oklarından alınmıştır... Fırkamız bayrağının rengi millî renklerimiz olan beyaz ve kırmızıdır."⁴⁸

Partinin bu simgeleri, bürokratik emir ve talimatlar dışında kişisel tercihlerle kullanılamazdı:

"Fırka bayrakları bütün Fırka ve Halkevleri binalarında, bu binaların bulunduğu cadde ve meydana ve fırkanın tertip ettiği bina dışı toplantılarının yapılacağı meydanlarda kullanılır. Ayrıca tebliğ yapıncaya kadar fırka bayraklarının başka yerlerde kullanılmaması lâzımdır."⁴⁹

Cumhuriyet'in Onuncu Yılı kutlamalarında bu bayrakların nasıl kullanılacağı Genel Sekreterlik tarafından teşkilata şöyle bildirildi:

"Cumhuriyet Halk Fırkası altı oklu bayrağı kabul etti. Bu altı ok memleketin yaşayışına ve ilerleyişine temel olan fırkanın altı ana vasfını temsil eder... Yakaya takılan bayraklar ok uçları aşağıya gelecek tarzda, uzunca bir toplu iğne ile yakaya iliştilir. Geçit resmine iştirak edeceklerden ordu, jandarma polis ve mektepliler bayrak takmazlar. Şu halde bayrakları halkçı olan Cumhuriyet Halk Fırkasının sınıfsız, imtiyazsız, farksız, hakta ve şerefte müsavi gördüğü halk fertleri takacaklardır..."

⁴⁴ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebliğatı, İkincikânun 1942'den 31 İlk Kânun 1943 tarihine kadar, Cilt:20, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1944), Ankara, s.25.

⁴⁵ On Yıl 1923-1933, s.6.

⁴⁶ Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda nasıl Çalıştı, s.22.

⁴⁷ Füsun Üstel (2011). "Makbul Vatandaş"ın Peşinde, II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.142-145.

⁴⁸ C.H.F. Bayrak Talimatı, Cumhuriyetçiyiz, Milliyetçiyiz, Halkçiyiz, Devletçiyiz, Lâyikiz, İnkılâpçiyiz (1933), Ankara, s.3.

⁴⁹ C.H.F. Bayrak Talimatı, Cumhuriyetçiyiz, Milliyetçiyiz, Halkçiyiz, Devletçiyiz, Lâyikiz, İnkılâpçiyiz, s.5.

Bayrak tevzi edilenlere geçit resmi bittikten sonra dahi ve üç bayram günü sokakları dolduracak halkın göğüslerinin süslü kalması için münasip tavsiye ve telkinler yapılmalıdır.”⁵⁰

Bayraklara her hangi bir görsel materyal olarak bakılmıyor, büyük bir devlet ciddiyeti motivasyonu ile yaklaşıyordu. Bu yaklaşım Genel Sekreterliğin valilere gönderdiği yazıda görülür:

“Cumhuriyetin onuncu yıl dönümünü kutlamak ve ondan sonra da resmi günlerle Cuma günleri muntazaman çekilmek üzere Fırkamız şimdilik köy kanunu tatbik edilen köylere birer bayrak hediyesini ve ilk fırsat ve imkanda da küçük köylerin bayraklandırılmasını kararlaştırmıştır. Bu hususa ait vilâyet idare heyeti reislerine yazılan tezkere suretini ve bayraklarla beraber köylere gönderilen talimatnameden bir nüshasını bağı olarak takdim ediyorum. Fırka teşkilâtımız tarafından bu bayrakların acele gönderilip vaktinde köylere yetiştirilmesinde yardım lütfunuzu rica ederim.”⁵¹

Dönem kuşağının birçok yönden sınanıp zor savaş koşullarından geçerek 1930’lar Türkiye’sine varmasının neticesi olan tasarrufçu yaklaşım, bayraklar konusunda da kendini göstermektedir:

“Bayrakların dayanıklı güzel yün kumaştan ve ay yıldızı basma olarak millî bankalarımızın yardımlarıyla ikiye buçuk lirayı iyi malzemedan yaptırılmıştır. Bu nokta dikkat nazarına alınarak maksada uygun surette güzelce muhafaza ve nezaret ettirilmesi temin buyurulmak iktiza eder. İşin müstaceliyet ve ehemmiyetini takdir buyurursunuz.”⁵²

Cumhuriyet’in Onuncu Yılı kutlamalarının yapıldığı Ankara’daki tören alanında sembol sunumlar yoğun miktarda kullanıldı:

“Bir gurup halk toplanmış duvar afişlerini seyrediyor. Kırmızı zemin üzerine altı tane, altı oklu bir bayrak, altında siyah zemin üzerine beyaz yazı ile Cumhuriyetçiyiz, Milliyetçiyiz, Halkçiyiz, Devletçiyiz, Lâikiz, İnkılâpçiyiz... Onun yanında bir levha: Gazi Hazretlerinin gençliğe hitabesi yazılı, daha ötede ise eski mektep, yeni mektep levhası. Karşıda bir evin duvarında bir levha daha; eski nikâh, yeni nikâh tasvir eden resimler. Onun yanında Sev haritası, altında Lozan hudutlarını gösteren anavatan haritası. Diğer bir resim Türk tarihinin ana hatlarını ve medeniyetini göstermekte idi.”⁵³

Millî Mücadele’nin başlangıç safhası olarak kabul edilen 19 Mayıs günü büyük bir bayram havasında kutlanmalı ve Cumhuriyet’in kültürel sembolleri bu törenlerde yaşatılmalıydı:

“İnkılâbın mebdei olan 19 Mayıs bunun için Türk rönesansının mazide büyük eserler ve medeniyetler vücuda getirmiş olan Türk milletinin yeniden doğuşunun bir sembolüdür. 19 Mayıs bayramı münasibetile neşir vasıtalarından istifade edilerek şu esasların da geniş kitleye telkin edilmesi iktiza eder: Güzel insan, hareketli insan, canlı insan, uyanık insan, mert insan kitleye ideal olarak gösterilmelidir... 18-19 Mayıs günleri yapılacak neşriyat bilhassa ideolojik mahiyetteki neşriyata hasredilecek, 20 Mayıs günü bayram tezahürleri, şenlik tafsilatı gazetelerimizde canlı ve bol resimli olarak neşredilecektir... Bu emirlerin alındığının ve faaliyete geçildiğinin sür’atle bildirilmesi rica olunur.”⁵⁴

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun kabul edilmesiyle birlikte bu girişiminin “Toprak Bayramı” olarak kutlanması ve törenlerde görselliğe ağırlık verilmesi istenmekteydi:

“Toprak Kanununun Büyük Millet Meclisince kabulü gününün yurt içinde bir şenlikle karşılanması düşünülmektedir. Kanunun kabul edildiğinin telleneceğini bildirir ve şimdiden buna göre

⁵⁰ Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiümmiliğinin F. Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Temmuz 1933’den Birincikânun 1933 sonuna kadar, Cilt:3, (Mahremdir. Hizmete mahsustur. Fırka bürolarında kullanılacaktır.) (1934), Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, ss.138-139.

⁵¹ Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiümmiliğinin F. Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Temmuz 1933’den Birincikânun 1933 sonuna kadar, Cilt:3, (Mahremdir. Hizmete mahsustur. Fırka bürolarında kullanılacaktır.) (1934), Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, s.132.

⁵² Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiümmiliğinin F. Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Temmuz 1933’den Birincikânun 1933 sonuna kadar, Cilt:3, (Mahremdir. Hizmete mahsustur. Fırka bürolarında kullanılacaktır.) (1934), Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, s.133.

⁵³ Enver Behnan, Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Ankarada Nasıl Kutlandı 1923-1933, Ülkünün Küçük Kitapları 4.(1934), Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, s.4.

⁵⁴ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebligatı, İkincikânun 1939’dan 30 Haziran 1939 tarihine kadar, Cilt:14, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1940), Ankara: Zerbamat Basımevi, ss.173-174.

ve aşağıdaki esaslar dahilinde hazırlanılmasını rica ederim: Halkevleri ve Halkodalarında yapılacak toplantılar mümkün olduğu kadar açık meydanlarda yapılacak ve toplantıya her sınıf vatandaşın iştirak etmesine önem verilecektir. Bu toplantılarda Halkevi ve Halkodaları, yakın köylerden (tarla işleri bozulmayacak bir şekilde) köyün uyanık ve anlayışlı kimselerini çağırarak bunlara hem o günün tezahüründeki mana belirtilecek ve hem de köyündeki arkadaşlarına kanunun ana ruhunu öğretmeleri sağlanacaktır.”⁵⁵

Halkevlerinin kuruluş yıl dönümü nedeniyle yapılacak olan törenlerde de “Türk milletinin durdurulmaz bir iştihak ile yükselmek istediği en medenî millet mefkûresi bir canlı tablo halinde temsil edilecek”ti.⁵⁶ Bu törenlerdeki faaliyetler görsel ve yazılı kayıtlar yoluyla mutlaka Ankara’ya ulaştırılacaktı:

“Halkevlerinin açılış ve kuruluşlarının kutlanması münasebetile bu sene de Evlerimizde 19 Şubat 1938 tarihini takip eden 20 Şubat 1938 Pazar günü geniş ölçüde iyi ve canlı bir surette törenler yapılacaktır... Törenin ne surette yapıldığını bildiren yazılarınızla o günün hatırasını saptayan fotoğraflardan (9X12) boyunda ikişer tanesinin gönderilmesini diler, sevgi ile gözlerinizden öperim.”⁵⁷

Milli Mücadele sürecinde cepheye yer alarak toplumsallaşan Türk kadını, Cumhuriyet’le birlikte aynı zamanda siyasallaştı. Türk kadınının elde ettiği bu siyasal haklarla ilgili olarak CHF Genel Sekreterliği’nden tüm “Valilere ve Umumi Müfettişliklere Cumhuriyet Halk Fırkası Vilâyet İdare Heyeti Reisliklerine” gönderilen yazıda kadınların elde ettiği bu hakların törensel boyuta taşınması istendi:

“Büyük Millet Meclisinin 5.12.1934 tarihinde kabul ettiği kanunla Türk kadınının siyasi hakkının tamamlanmış olmasının istisnasız bütün kadınlarımızı sevindirdiği şüphesiz olduğundan yarınki Cuma günü Halkevlerinde, Cumhuriyet meydanlarında hülâsa münasip yerlerde kadınlarımız tarafından yapılması tabî olan tezahür toplantılarında Atatürke ve onun inkılâp hamlesine uyan Büyük Millet Meclisi ve hükümet, reisliklerine yazılacak şükran telgraflarında müteşebbislerine azami yardım yapılmasını dilerim.”⁵⁸

Yeni toplumsal kimliğin görseliğini ifade eden diğer bir sembol ise Halk Kürsüleri’ydi. Halk Kürsülerinin amacı şöyle açıklanıyordu:

“C.H.Partisi 1933 den beri millî bayramlarında halkın düşünce ve duygularını belirtmesi için kalabalık toplantı yerlerine halk kürsüleri kurmağa devam etmektedir. Bu kürsülerde, daha ilk yılında 5.558 yurtdaş söz söylemiştir... C.H.Partisi, memleket ve millet ihtiyaçlarından doğan prensiplerini bir ulusal inan halinde halk ruhuna sindirmek için, radyoda, kürsüde, açık havada telkin konuşmalarına her zaman devam etmektedir.”⁵⁹

Halk Kürsüleri’nin ulusal bir özellik taşıdığı ve Türkiye tek partisine özgü bir girişim olduğu dile getiriliyordu:

“Hangi devlet bilhassa bizim gibi çok yeni inkılâp yapmış olan bir devlet, her hangi bir genel sevinç gününde yurdun her kasaba ve şehrinde, yüzlerce halk kürsüsü kurup da: Canı isteyen buraya gelsin, düşüncelerini söylesin, demeye cesaret eder?... Eoet yüzlerce halk kürsüsü -adından Halk Fırkasının kürsüleri anlaşılmasın, tabî siz böyle anlamıyacaksınız, böyle anlaması ihtimali olanlar için

⁵⁵ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 1 Ocak 1945 tarihinden 30 Haziran 1945 tarihine kadar, Parti Teşkilâtına gönderdiği tamimler, Cilt:22, (Gizlidir. Hizmete mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1945), Ankara, ss.6,9.

⁵⁶ Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibumumiliğinin Fırka Teşkilâtına Umumî Tebligatından Halkevlerini Alâkadar Eden Kısım, Ağustos 1931’den Kânunuevvel 1932 nihayetine kadar, Cilt:1, (Hizmete mahsustur. Halkevleri bürolarında kullanılacaktır.) (1933), Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, s.9.

⁵⁷ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, Halkevlerini ilgilendiren kısım, İkincikânun 1938’den 30 Haziran 1938 tarihine kadar, Cilt:12,(Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Halkevi bürolarında kullanılacaktır.) (1938), Ankara: Ulus Basımevi, s.28. Törensellik o kadar önemsenmekteydi ki Parti Genel Sekreteri Recep Peker, Behçet Kemal’in bir şiirini “Biloesile takdimî hürmet eylerim efendim” diyerek teşkilata göndermekteydi: “34 meşalede görün aynı alevi; Bu gün şenlik içinde tam 34 Halkevi... Ey ‘Taassup, cehalet’ denen dev! Ağzını ört: Çökertiyor göğsünü üç-beş değil, otuz dört.”, Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibumumiliğinin Fırka Teşkilâtına Umumî Tebligatından Halkevlerini Alâkadar Eden Kısım, Ağustos 1931’den Kânunuevvel 1932 nihayetine kadar, Cilt:1, (Hizmete mahsustur. Halkevleri bürolarında kullanılacaktır.) (1933), Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası, s.53.

⁵⁸ Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Kâtipliğinin Fırka Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Temmuz 1934’ten Birincikânun 1934 sonuna kadar, Cilt:5, (Mahremdir. Hizmete mahsustur. Fırka bürolarında kullanılacaktır.) (1935), Ankara: Ulus Basımevi, s.19.

⁵⁹ CHP Broşürü 1937, ss.29-30.

söylüyorum - bu kürsülerde binlerce, on binlerce nutuk ve konferans verildi. Bu umumî tezahiire göre ulusumuzun fikirlerimizi anlamada ve bunlara inanmada uygunlaşmasını gösterir.”⁶⁰

Halk Kürsüleri sadece bayramlarda ve törenlerde değil büyük topluluğun olduğu seçim günlerinde de kurulmaktaydı:

“Kürsüler, sandığın bulunacağı binaya yakın bir meydana kurulmalı ve rey vermeye gelenlerin bu kürsüleri görüp söylenen nutukları işitmeleri temin edilmelidir. Halk kürsülerinde Halkevlerinden vazife verilmiş ve hazırlanmış hatipler konuşmalıdır. Halk kürsüleri nutukları için Onuncu Yıl rehber kitabından, Cumhuriyet bayramlarında dağıttığımız kitaplardan ve Millî Şefimizle Başvekilimizin söyledikleri nutukları havi broşürlerden faydalanılmalıdır.”⁶¹

Yeni kimliğin en yalın ifadeleri elbette ki törenlerde ve bayramlarda görülebilir. Bu faaliyetlerin yapıldığı alanlarda kullanılan materyaller yeni kimliği en iyi ifade eden vasitalardır. Çünkü iktidar bu törenlerde kullanılacak eşyaların yada edebi ifadelerin içeriğini önceden bizzat kendisi planlı olarak hazırlamaktadır. Toplum bir yandan dönüşüme tabi tutulurken bir yandan da değişimle ulaşılmak istenen nokta semboller yoluyla yeniden topluma aktarılmaktadır.

Sonuç

Tek partili dönemde, eski rejim artık zorlu ve uzak geçmiştir. Cumhuriyet rejimi ise somutlanmış ve içinde yaşanan canlı bir süreçtir. Yakın geçmişin kötü akıbetlerini yaşayanlar aynı zamanda devlet yönetimindedir. Bundan dolayı yeni rejimin kimlik öğelerini oluşturmak ve bunları söylemlere taşımak daha makuldür. Tasarlanan toplumun bir takım sembollerle birlikte ifade edilmesini o dönemin “furyası” veya “hevesi” olarak tanımlamak yanlıcı olur. Amaç yeni toplumsal kimliğin halk kitlesi tarafından kabul edilme meselesiydi. Toplumu topyekûn dönüştürmeyi hedefleyen yönetici kadro, yeni toplumsal kimliğin özelliklerini açıklamak konusunda mümkün olan bütün vasıtaları kullandı. Kimlik tanımını yaparken bunu bir takım semboller üzerinden ifade edip somutlaştırmaya çalıştı.

Tek parti yöneticileri, ulus-devlet modelini inşa ederken yeni yapının merkezinde yer alacak olan vatandaşın yetiştirilmesi projesini hayata geçirdi. Cumhuriyet vatandaşlarının birlikte yaşamalarını sağlayacak unsurlardan olan ortak dil, tarih ve kültür çalışmaları tek parti döneminde bizzat iktidar tarafından yürütüldü. Yetiştirilmek istenen vatandaşın birlik ve beraberlik duygusuyla donanmış, dayanışmacı karakterde olması istendi.

Batı’da yaşanan büyük dönüşümler ve bunun sonucunda oluşmaya başlayan ulus-devlet inşası aynı zamanda yeni toplumsal kimliğin ortaya çıkma sürecini de beraberinde getirdi. Türkiye’de ise Batı’daki gibi bir gelişim evresi yaşanmaması ve dolayısıyla tabandan gelen bir talep olmaması sebebiyle yeni toplumsal kimliğin karakterinin şekillenmesinde iktidar yönlendirici oldu. Tek parti döneminde millî toplumun ideallerini belirleyen iktidar, artık toplumu eski rejimdeki gibi sadece denetlemekte aynı zamanda büyük değişime tabi tutmaktadır.

Cumhuriyet’le birlikte artık yeni bir iktidar anlayışı belirlenecek, kurulacak modern kurumlar vasıtasıyla iktidar olma vasıfları dönüştürülecektir. Batılı anlamda modern devlet sisteminin kurulması ancak eskiye ait felsefi, kültürel ve sosyal mirasların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabilirdi. Toplumdaki geleneksel/dinsel otoriteye bağlılık duygusunun yerini devlete aidiyetle bağlı kimlik modeli aldı. Yöneticiler, toplumun bütününe yönelik ortak bir üslup geliştirip tüm bireylerde şartlanma ve özdeşleşme hissi yaratılmasına çalıştı. İktidar, toplum kültürüne şekil veren tek belirleyici konumu sebebiyle, oluşturmaya çalıştığı değerler sistemini kitleye aktarmada zorluk yaşamadı. Topluma yönelik oluşturulan üslubun ifade biçimine bakıldığında vasıtaların tümünde az ya da çok görsellik boyutunun kullanıldığı görülür. Bu da toplumun zamanla iktidar tarafından oluşturulan bu sembolere yönelik algı geliştirmesi neticesi doğurdu.

⁶⁰ 9 Mayıs 1935 Devrim Partisi Kongresinde Genel Sekreter Recep Peker’in Söylevi, s.35.

⁶¹ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumi Tebligatı, İkincikânun 1942’den 31 İlk Kânun 1943 tarihine kadar, Cilt:20, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1944), Ankara, ss.26-27.

KAYNAKÇA

Kitaplar

BEHNAN, Enver (1934). *Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Ankara'da Nasıl Kutlandı 1923-1933, Ülkünün Küçük Kitapları 4*, Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

1937 Yıldönümü Broşürü, *Geçen Yılda Halkevleri Nasıl Çalıştı?*, Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği.

CANETTI, Elias (2012). *Kitle ve İktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.

C.H.F. *Bayrak Talimatı, Cümhuriyetçiyiz, Milliyetçiyiz, Halkçıyız, Devoletçiyiz, Lâyikiz, İnkılâpçıyız*, (1933). Ankara.

C.H.F. *Programının İzahı, (Fırka Kâtibiumumisi B.R.Peker tarafından 16 Teşrin-evvel 1931 tarihinde İstanbul Darülfünunu konferans salonunda konferans olarak, teşrih edilmiştir. Bu Konferansın basılarak teşkilâta tevzi edilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi Fırka gurubunun 31-10-1931 tarihli içtimasında karar verilmiştir.)*, Ankara: Ulus Matbaası.

C.H.P. *Dördüncü Büyük Kurultayında R. Peker'in Söylevi*, 13.V.1935, (1935). Ankara.

C.H.P. *Teftiş Talimatnamesi, Umumi İdare Heyeti tarafından hazırlanmış ve 30 Temmuz 1943 tarihinde Parti Genel Başkanlık divanınca tasdik edilmiştir*, (1943). Ankara: Sümer Matbaası.

C.H.P. 1- T.B.M.M. sinin 29/6/938 *Çarşamba toplantısında Beden Terbiyesi kanunu projesinin müzakeresi münasebetile Dahiliye Vekili C.H.P. Genel Sekreteri Ş.Kaya'nın Söylevi*, 2- T.B.M.M sinin 29/6/938 *Çarşamba toplantısında kabul edilen Beden Terbiyesi kanunu*, Ankara: Recep Ulusoglu Basimevi.

C.H.P. *Halkevleri Öğreneği, Genyönkurul tarafından hazırlanmış Genbaşkurca kabul edilmiştir*, (1938). Ankara: Recep Ulusoglu Basimevi.

C.H.P. *Dördüncü Büyük Kurultayında Genel Başkan Kamâl Atatürk'ün Söylevi*, 9.5.1935,(1935). Ankara: Bilecik Halkevi Basimevi.

C.H.P. *Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası*, 9-16 Mayıs 1935, (1935). Ankara: Ulus Basimevi.

C.H.P. *nin 36 ıncı Yıl dönümünde Devrimlere Bir Bakış*, İstanbul: C.H.P. İstanbul İl Gençlik Kolu Yayınları: 4.

C.H.P. 1- T.B.M.M. sinin 29/6/938 *Çarşamba toplantısında Beden Terbiyesi kanunu projesinin müzakeresi münasebetile Dahiliye Vekili C.H.P. Genel Sekreteri Ş.Kaya'nın Söylevi.*, 2- T.B.M.M sinin 29/6/938 *Çarşamba toplantısında kabul edilen Beden Terbiyesi kanunu*, Ankara: Recep Ulusoglu Basimevi.

CHP Broşürü 1937.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, İkincikânun 1937'den 30 Haziran 1937 tarihine kadar, Cilt:10, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1937). Ankara: Ulus Basimevi.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebligatı, 1 Ocak 1944'den 1 Ocak 1945 tarihine kadar, Cilt:21, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1945). Ankara.

Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiumumiliğinin F. Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Temmuz 1933'den Birincikânun 1933 sonuna kadar, Cilt:3, (Mahremdir. Hizmete mahsustur. Fırka bürolarında kullanılacaktır.) (1934). Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 1 Ocak 1945 tarihinden 30 Haziran 1945 tarihine kadar, Parti Teşkilâtına gönderdiği tamimler, Cilt:22, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1945). Ankara.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, 1 İkincikânun 1936'dan 30 Haziran 1936 tarihine kadar, Cilt:8, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1936). Ankara: Ulus Basimevi.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, Halkevlerini ilgilendiren kısım, İkincikânun 1938'den 30 Haziran 1938 tarihine kadar, Cilt:12, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Halkevi bürolarında kullanılacaktır.) (1938). Ankara: Ulus Basimevi.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, Halkevlerini ilgilendiren kısım, İkincikânun 1938'den 30 Haziran 1938 tarihine kadar, Cilt:12, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Halkevi bürolarında kullanılacaktır.) (1938). Ankara: Ulus Basimevi.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Örgütüne Genelgesi, İkinci Kânun 1935'den 16 Mayıs 1935'e kadar, Cilt:6, (Gizlidir. İşe özgü ve özeldir. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1935). Ankara: Ulus Basimevi.

Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiumumiliğinin Fırka Teşkilâtına Umumî Tebligatından Halkevlerini Alâkadar Eden Kısım, Ağustos 1931'den Kânunuevvel 1932 nihayetine kadar, Cilt:1, (Hizmete mahsustur. Halkevleri bürolarında kullanılacaktır.) (1933). Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Temmuz 1938'den 31 Birincikânun 1938 tarihine kadar, Cilt: 13, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1940). Ankara: Zerbamat Basimevi.

Cumhuriyet Halk Fırkası Kâtibiumumiliğinin F. Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Mayıs 1931'den Birincikânun 1932 nihayetine kadar, Cilt:1, (Mahremdir. Hizmete mahsustur. Fırka bürolarında kullanılacaktır.) (1933). Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebligatı, İkincikânun 1942'den 31 İlk Kânun 1943 tarihine kadar, Cilt:20, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1944). Ankara.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebligatı, İkincikânun 1939'dan 30 Haziran 1939 tarihine kadar, Cilt:14, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1940). Ankara: Zerbamat Basimevi.

Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Kâtipliğinin Fırka Teşkilâtına Umumî Tebligatı, Temmuz 1934'ten Birincikânun 1934 sonuna kadar, Cilt:5, (Mahremdir. Hizmete mahsustur. Fırka bürolarında kullanılacaktır.) (1935). Ankara: Ulus Basimevi.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilâtına Umumî Tebligatı, İkincikânun 1942'den 31 İlk Kânun 1943 tarihine kadar, Cilt:20, (Gizlidir. Hizmete Mahsustur. Parti bürolarında kullanılacaktır.) (1944). Ankara.

Çeçen, Anıl (2000). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.

Dahiliye Vekili ve C.H.P. Genel Sekreteri Şükri Kaya'nın Halkevlerinin 6 ıncı yıl dönümü olan 20 Şubat 1938 de Ankara Halkevinde verdiği Nutuk, (1938). Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği.

DURUKAN, Ayşe, Türkan Ulusu Uraz (2008). "Cumhuriyetin Kültür Kurumu Olarak Halkevleri Binaları", *İTÜ Dergisi, Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt:7, Sayı:1.

9 Mayıs 1935 Devrim Partisi Kongresinde Genel Sekreter Recep Peker'in Söylevi, T.C. İzmir Vilayeti, Köy Bürosu Yayın Serisi 16, (1935). İstanbul: Dereli Basimevi.

Gurallar Yeşilkaya, Neşe (1999). *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İstanbul: İletişim Yayınları.
Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda nasıl Çalıştı, Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi
Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, (1940). Ankara: Zerbamat Basımevi.
İsmet Paşanın Siyasî ve İctimaî Nutukları 1920-1933, (1933). Ankara: Başvekâlet Matbaası.
Onbeşinci Yıl Kitabı, Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi.
On Yıl 1923-1933, (1933). Ankara: Hakimiyeti Milliye Basımevi.
ÖZ, Esat (1992). *Türkiye'de Tek-Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945)*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
Şevket Süreyya, *İnkılâp ve Kadro (İnkılâbın İdeolojisi), Kadro Serisinden:1*, (1932).Ankara.
TOPRAK, Zafer (2012). *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, İstanbul: Doğan Kitap.
TOPRAK, Zafer (2013). *Türkiye'de Popülizm 1908-1923*, İstanbul: Doğan Kitap.
UYAR, Hakkı (2012). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul: Boyut Yayınları.
Yurt Bilgisi Notlarından, Vatandaş İçin Medenî Bilgiler, I. Kitap, Afet, Musiki Muallim Mektebi Yurtbilgisi ve Tarih Muallimi, (1931). İstanbul: Devlet Matbaası.